

УДК 330.131.7

НЕБЕЗПЕКИ І РИЗИКИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Коломієць Г.М., д.е.н., професор

Гузенков Ю.Г., ст. викладач

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті проаналізовано зміни в системі господарських ризиків під впливом інверсії рівня домінант сучасного національного економічного розвитку, розглянуто глобальні ризики, ризик глобальних криз економічної системи. Запропоновано концептуальні засади та напрями вироблення національної катастрофоопірної стратегії.

Ключові слова: глобальні ризики, глобальні небезпеки, катастрофоопірна стратегія, національна кризоопірна стратегія.

Інверсія рівня домінант сучасного національного економічного розвитку обумовила суттєві зміни в системі господарських ризиків. В актуальній структурі ризиків провідну роль починають відігравати глобальні ризики. Вони обумовлюють розміри і зміст країнових, галузевих і фірмових ризиків [6].

У зв'язку з цим все більше уваги вчених і політиків привертають глобальні ризики загалом і ризик глобальних криз економічної системи зокрема. В підготовленій у 2010 р. Доповіді експертів Всесвітнього Економічного Форуму в Давосі Global Risks 2010 виокремлено понад 40 різних небезпек, що збільшують ймовірність ще однієї повномасштабної економічної кризи, оскільки уразливість світового економічного простору зросла на тлі відсутності наднаціональних механізмів прогнозування та стримання дії факторів небезпеки та зниження ймовірності реалізації ризиків,

що, в свою чергу, набувають системного характеру [14]. До небезпек експерти віднесли дисбаланси:

- демографічних змін середнього віку населення і розподілення його серед країн і регіонів;
- інфраструктурні;
- пов'язані із зниженням темпів зростання економіки Китаю до 6% і нижче, що провокує посилення ризиків для міжнародних ринків сировини та капіталів.

Окремо зазначено, що заходи, направлені на подолання кризи в короткостроковому періоді, містять небезпеку недооцінити, а, в окремих випадках, і посилити уразливість світової економіки в довгостроковій перспективі, збільшивши дисбаланси. Це, насамперед, стосується:

- подальшого зростання об'ємів державного боргу в розвинених країнах, що посилює ризик дефолту;
- створення нових міхурів, що можуть викликати новий обвал цін на активи і нову рецесію.

Разом з тим глобальні небезпеки створюють не тільки загрози, але й можливості для країни, якщо вироблення національної зовнішньоекономічної стратегії буде усвідомлено в цьому контексті і будуть проаналізовані відповідні ризики.

Під час криз ймовірні небезпеки глобалізації інформаційної економіки реалізуються, але поряд з руйнівними наслідками цього процесу виявляються і напрями реформування світової економіки.

Реалізація цих напрямів може зменшити частоту розгортання глобальних криз, але ризик їх виникнення стає постійним супутником сучасного світового господарства. Директор інституту економіки РАН Р.С. Гринберг, аналізуючи сучасну кризу, зауважує: «Никто не сможет сегодня назвать дату и причину наступления очередного кризиса в экономике. В этом – выражение ее сложности. Физика точно знает: при 100 градусах вода обычно кипит. В экономике проблемы и противоречия накапливаются постепенно, но их

критический уровень заранее не известен. Всякий раз кризис наступает при новом сочетании обстоятельств» [4, с. 233].

Для вироблення національної катастрофоопірної стратегії доцільно класифікувати небезпеки за:

- можливими руйнівними наслідками;
- можливістю впливу на них.

Відповідно пріоритетними в сучасних умовах будуть:

- стратегії міжнародної співпраці, які дозволять мінімізувати небезпеки, що не підконтрольні на національному рівні;
- національні стратегії прогнозування і контролю над ймовірними найбільш руйнівними наслідками впливу глобальних небезпек.

Небезпеки, які вже реалізувались впродовж глобальної кризи:

- відрив віртуальної економіки від реальної [1];
- ланцюгова реакція невиплати заборгованості, яка перетікає з однієї форми в іншу, але не зменшується;
- невідповідність правил і норм взаємодії акторів новому господарському середовищу, що динамічно змінюється.

Саме вони потребують взаємоузгоджених дій держав по зміні архітектури світового господарського простору. Пропонується наступне:

- повернутися до оцінки бізнесу на основі здатності генерувати додану вартість, а не на різного роду суб'єктивних уявленнях, - економіка повинна стати економікою реальних цінностей;
- сприяти об'єктивному процесу появи в майбутньому декількох сильних регіональних валют;
- переконати країни - емітенти резервних валют прийняти на себе зобов'язання керуватися міжнародними правилами макроекономічної і фінансової дисципліни;
- поступово вибудовувати світову економіку як систему, що заснована на взаємодії декількох крупних центрів;

- укріплювати систему глобальних регуляторів, заснованих на міжнародному праві і системі багатобічних угод. Саме з цієї причини так важливо переосмислити роль провідних міжнародних організацій і інститутів [9].

У доповіді з питань глобальної фінансової стабільності (квітень 2010 р.) «Системний ризик і перебудова системи фінансового регулювання» аналітиками Міжнародного валютного фонду підкреслюється необхідність запровадити:

- спеціальний моніторинг системних ризиків і введення додаткових вимог до розміру капіталу з урахуванням системних ризиків, які відповідають внеску організації в створення системних ризиків;
- облік трансграничних зв'язків фінансових організацій, що вимагає від органів нагляду в різних країнах співпраці в розробці таких додаткових вимог [11].

Таким чином, затребуваним інструментом інституційних трансформацій світової господарської системи все більше стають складові ризик-менеджменту, який передбачає на основі економіко-теоретичного дослідження феномену глобальних небезпек, загроз і ризиків, усвідомлення їх актуальної структури, вироблення адекватних механізмів управління ризиком.

Усвідомлення цього вже відбувається. Про це свідчить виступ Домініка Стросс-Кана, директора-розпорядника Міжнародного Валютного Фонду 08.10.2010 в Вашингтоні на щорічній нараді керуючих Групи Всесвітнього банку і Міжнародного Валютного Фонду, в якому головна увага приділена чотирьом ризикам посткризового розвитку:

- ризику наростання державного боргу;
- ризику економічного пожвавлення без створення нових робочих місць;
- ризику нових фінансових криз;
- ризику конфронтації.

Останній в цій системі ризик є ключовим, оскільки без узгоджених дій з трансформації архітектури світової фінансової системи, консолідації зусиль, спрямованих на реформування світогосподарських відносин, руйнівні події інтенсифікуються в часі і просторі [12].

Похідним від ризику глобальних економічних криз є ризик національної економічної катастрофи. Кількісні параметри цього ризику розрізняються за країнами і залежать від ступеню уразливості національних економік. Оцінка уразливості національного розвитку до ризиків раптових зовнішніх шоків і глобальних криз, а також розробка індикаторів випереджаючого попередження стають нагально необхідними і можуть бути здійсненими лише на основі фундаментального економіко-теоретичного аналізу.

Дослідження сучасної світової кризи російськими вченими дозволило виявити небезпеки, які за умови недостатньої уваги з боку держави стали чинниками уразливості національних економік:

- надмірно великі залучення іноземних капіталів при низькій депозитній базі;
- експортозалежність країни загалом, високі показники концентрації експорту в одній країні чи в одній галузі.

При цьому на початку глобальної кризи, яка розгорталася як кредитна, ризик національних потрясінь реалізувався для країн, в яких критичних розмірів досяг перший чинник. Впродовж кризи, яка перейшла в форму загальноекономічної, в найбільш ризикований стан потрапили країни з експортоорієнтованою економікою, з великим рівнем концентрації експорту [4;10;13].

В Україні обидва чинники мали місце, чим і визначається сучасний стан економіки, і що, насамперед, є віддзеркаленням тих об'єктивних обмежень, які відчують на собі держави, економіка яких трансформується за умов розбудови глобалізаційних процесів в світі [2].

Для економіки України це є не тільки наслідками кризи, а й результатом недосконалої трансформації економіки та прагнення «не осучаснення країни

та суспільства, а отримання переваг постсучасного стану» [2], об'єктивованих в чинники уразливості, що було зазначено вище.

Таким чином, катастрофоопірна стратегія України повинна бути такою, що об'єктивно відповідає необхідності завершення трансформації економіки і включення її в світовий економічний простір. Можливості успішності такої трансформації створила сама світова криза, яка продемонструвала більш високу, ніж очкувалось, взаємозалежність національних економік, а, значить, і об'єктивну зацікавленість всіх учасників економічного простору в усталеному розвитку національних економік світу. Можливості, які, як було зазначено нами раніше, не мають абсолютного характеру, і для України це означає, що вони набувають такого характеру тільки за певних умов.

У зв'язку з цим необхідно створення інституційних умов для:

- формування власної депозитної бази, створення сталої кредитної бази, що спирається на власні ресурси;
- подолання сировинноорієнтованої моделі експорту України.

Це можливо, передусім, за рахунок розбудови базових ринкових інститутів, насамперед, конкурентного середовища [9].

Така розбудова в контексті антикризової політики повинна базуватися на підтримці внутрішнього попиту (насамперед, інвестиційного), забезпеченні соціального захисту населення (що найбільш потерпає від наслідків кризи та подальшої структурної трансформації економіки), створенні нових робочих місць.

Викликає інтерес досвід Польщі, країни, що зберегла позитивний приріст ВВП. Зменшення обсягів експорту було уповільнено девальвацією злого і компенсовано підвищенням внутрішнього попиту за рахунок зростання грошових доходів населення [5].

Провідна роль в створенні та забезпеченні реалізації катастрофоопірної стратегії в Україні належить інституту держави, який в першу чергу підлягає необхідній трансформації. Така трансформація в короткостроковому періоді передбачає:

- уникнення подальшої, спровокованої кризою централізації влади;
- зниження податків;
- оптимізацію державних видатків [3;7].

Зважаючи на те, що інтелектуальна складова в глобальному економічному розвитку набуває стратегічної значущості, довгострокові орієнтири національної кризоопірної стратегії полягають в наданні національному конкурентному середовищу та ринковій інфраструктурі загалом таких рис, які притаманні сучасній інноваційноорієнтованій моделі соціально-економічного розвитку, а це необхідно для уникнення перманентної часткової, фрагментарної інновації та модернізації окремих секторів та галузей національної економіки.

Це, насамперед, можливо за рахунок розвитку інтелектуального потенціалу економіки країни, інституалізації умов для його ефективного використання та перетворення на конкурентну перевагу. Таким чином, методологічна функція економічної теорії відносно прикладних і галузевих економічних наук, зафіксована в підручниках як одне з вихідних положень, не означає руху в одному напрямі. Включення в економіко-теоретичний дискурс категорій небезпеки, ризику на основі розвитку прикладних економічних наук, феноменологічних досліджень, можуть стати завдяки узагальненню економічною теорією більш широким інструментом наукового дослідження і збагатити і економічну теорію, і господарську практику.

Література:

1. Балацкий Е. Экономика брендов / Е. Балацкий // Общество и экономика. – 2009. – № 3. – С. 27-52.
2. Богданович І. Модерн і Постмодерн – парадигми розвитку України [Електронний ресурс] / І. Богданович, В. Шедяков // Віче. – Наукова бібліотека. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1636/>.

3. Геєць В.: Споживче кредитування за рахунок іноземних кредитів. – шлях до економічних потрясінь [Електронний ресурс] / В. Геєць // Дзеркало тижня. – 25 вересня. – 2010. – Режим доступу: <http://news.dt.ua/news/36015>.

4. Гринберг Р.С. Основная причина кризиса – крах радикального либерализма / Р.С. Гринберг // Журнал Новой Экономической Ассоциации. – 2009. – №1-2. – С. 233-236.

5. Гембські П. Польська економіка у час кризи та її подальші перспективи [Електронний ресурс] / П. Гембські // Дзеркало тижня. – 23-29 січня 2010. – № 2. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2250/68286/>.

6. Коломієць Г.М. Категорія «ризиків» в дискурсі сучасної економічної теорії/ Г.М. Коломієць, Ю.Г. Гузенков // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Економічна серія. – 2010. – № 921. – С. 29-34.

7. Крюкова С., Гальчинский А.: Инстинкт потребления [Электронный ресурс] / Светлана Крюкова // Эксперт. – 12.07.2010. – №27. – Режим доступа: <http://www.expert.ua/articles/9/0/7919/>.

8. Пінзеник В.М. Пінзеник: Не скоротимо видатки держбюджету – не отримаємо кредит від МВФ [Електронний ресурс] / В.М. Пінзеник // Дзеркало тижня. – 5-11 червня 2010. – № 21 (801). – Режим доступа: <http://www.dt.ua/2000/2020/69678/>.

9. Путин В.В. Выступление В.В. Путина на открытии Всемирного экономического форума в Давосе [Электронный ресурс] / Путин В.В. // Интернет-портал правительства Российской Федерации. – Режим доступа: <http://www.government.ru/gov/priorities/docs/3221/>.

10. Рубинштейн А.Я. Некоторые теоретические соображения о природе нынешнего кризиса./ А.Я. Рубинштейн// Журнал Новой Экономической Ассоциации. – 2009. – №1-2. – С. 240-242.

11. Системный риск и перестройка системы финансового регулирования. Доклад по вопросам глобальной финансовой стабильности (ДФФС) [Электронный ресурс] / [М. Эспиноза, А. Джобст, Ч. Кан и др.]. –

2010. – Режим доступа:
<http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/gfsr/2010/01/pdf/pressr.pdf>.

12. Стросс-Кан Д. Новая глобализация для нового мира. Выступление на Ежегодных совещаниях Советов управляющих Группы Всемирного банка и Международного Валютного Фонда 8 октября 2010 года [Электронный ресурс] / Доминик Стросс-Кан. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/np/speeches/2010/100810r.pdf>.

13. Юдаева К.В. Факторы, обусловившие общемировое падение ВВП и промышленного производства во время кризиса 2008 года / К.В. Юдаева, К. Козлов // Журнал Новой Экономической Ассоциации. – 2009. – №1-2. – С. 236-240.

14. Global Risks 2010 Report. A Global Risk Network Report [Электронный ресурс] / World Economic Forum. – January. – 2010. – Режим доступа: <http://www.globalriskguard.com/>.

Аннотация

ОПАСНОСТИ И РИСКИ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКИ

Коломиец А.Н., д.э.н., профессор

Гузненков Ю.Г., ст. преподаватель

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье проанализированы изменения в системе хозяйственных рисков под влиянием инверсии уровня доминант современного экономического развития, рассмотрены глобальные риски, риск глобальных кризисов экономической системы. Предложены концептуальные основания и направления выработки национальной катастрофоопорной стратегии.

Ключевые слова: глобальные риски, глобальные опасности, катастрофоопорная стратегия, национальная кризисоопорная стратегия.

Summary

THREATS AND RISKS OF THE CONTEMPORARY ECONOMICS

Kolomiets' G.M., Doctor of Economic Science, Professor

Guznenkov Y.G., Senior Lecturer

V.N. Karazin Kharkiv National University

The article analyzes the changes in the system of economic risks under the influence of inversion of the contemporary economic development dominants' level, considers global risks and the hazard of economic system global crises. The conceptual foundations and directions of elaboration of the national catastrophe-based strategy are suggested.

Key words: global risks, global threats, catastrophe-based strategy, national crisis-based strategy.

Надійшла до редколегії 25.12.2010 р.

© Колومیєць Г.М., Гузєнєков Ю.Г., 2010 р.